

Onder Weg

HOOPVOL EN
INSPIREREND

Tastbaar geluk

OVER AANRAKING

Gods vingers
komen dichterbij
dan zijn stem
Pieter Kleingeld

*'De ander is een
potentieel gevaar
geworden'*
Pieter Barnhoorn

*'Mijn leerlingen
ontroerden me soms'*
Jaap Schaeffer

ZOMEREDITIE
VOOR THUIS
OF OP REIS

Doogcontact

Leek me interessant: een lezing van een joodse rabbijn. Dus op pad, door storm en regen, mijn dochter en ik. In een steegje zonder licht klop ik bedeesd op een donkere poort. De deur gaat open, voorzichtig. Iemand met een keppeltje op vraagt: 'Bent u van de vrienden van de synagoge?' Ja, dat zijn we.... 'Dan is het goed, welkom! Ja, de lamp is kapot...'

Tijdens de lezing vertelt de rabbijn dat de overheid hem verboden had met de trein te gaan. Niet vanwege corona, maar het was gewoon te gevaarlijk. Al associërend gaat de rabbijn er uitgebreid op in dat het voor leerlingen in het bijzonder onderwijs, voor hem op joodse scholen, steeds moeilijker wordt om te blijven staan voor je geloof. Iets daarvan herken ik wel. Mijn jongste dochter kreeg op school ('christelijk') een minuutje om voor haar eten te bidden; en dat tussen rumoerige kinderen die niet begrijpen wat bidden eigenlijk is.

Later dacht ik hierover na. Is Nederland eigenlijk wel tolerant? Hoe tolerant ben ik, zijn wij zelf eigenlijk? Of houden wij onze handen voor de ogen voor degene die net even anders is?

ANNELIES SMOUTER IS EINDREDACTEUR VAN ONDERWEG

Rijtje

De knuffel van je kleinkinderen. Een troostende arm om je heen. Hand in hand huppelen met je vriendin omdat het kan. Een high five na een spetterende aanval op het voetbalveld. Een ferme handdruk om de zaak af te ronden. De handen van de predikant op je hoofd tijdens de zegen over je huwelijk. Twee voeten die voorzichtig naar elkaar toegaan. Een eerste kus na een *date*. De boks na een geslaagde grap. De peuter van je vrienden die eventjes op je schoot zit. Die hand op je schouder bij ministrygebed. Dat plagende schouderduwtje vlak voor de deur. Een uitgestoken hand om een ander de trein in te helpen. Jouw hand die zachtjes door de haren streelt van je demeterende moeder. Een dikke omhelzing omdat je elkaar al een jaar niet had gezien. Twee stevige handen die je stijve rug naar ontspanning masseren. Samen dicht tegen elkaar op de bank film kijken. De sterke hand van je vader ooit op je rug, omdat jullie zoveel tegenwind op de fiets hadden.

» Aanraking en tast maken ons tot mens <<

Dit rijtje, dacht ik, dit rijtje had ik in de preek moeten verwerken. Het is zondagochtend en ik heb zojuist naar mijn eigen kerkdienst gekeken. Die is op vrijdag vooraf opgenomen en pas nu zie ik het geheel inclusief muziek. We nemen immers spraak en muziek apart op. Want we moeten afstand houden. Ik had een preek geschreven over aanraking en tast; die preek komt in grote lijnen overeen met het beschouwende artikel in deze *OnderWeg*. En die lange rij waarmee ik deze column begon, overtuigt me nog meer: aanraking en tast maken ons tot mens. Dit rijtje en nog langer. Dit rijtje, de Bijbel, het interview in deze *OnderWeg* met huisarts Pieter Barnhoorn en nog veel meer. Dit alles en vooral de tast zelf – want tast heeft het gezicht en het gehoor niet nodig om te overtuigen als taal van de liefde.

PIETER KLEINGELD IS PREDIKANT VAN NGK
OEGSTGEEST E.O. EN REDACTEUR VAN
ONDERWEG

» COLOFON

OnderWeg is een inspirerend magazine voor christenen die God en de kerk liefhebben en midden in het leven staan. *OnderWeg* schrijft over relevante en actuele thema's voor christenen en bevat rubrieken over jeugdwerk, missionaire kerk-zijn en Bijbelstudie. *OnderWeg* ontstond in 2015 uit een samenvoeging van *Opbouw* en *De Reformatie*.

Redactie

Bram Beute, Debbie den Boer, Jaap Cramer, Esther de Hek (hoofdredacteur), Peter Hommes, Leendert de Jong (hoofdredacteur), Pieter Kleingeld, Jordi Kooiman (webredacteur), Jacomine Oosterhoff (eindredacteur), Annelies Smouter (eindredacteur), Karel Smouter, Geranne Tamminga, Tineke Verhoeff (beeldredacteur thema), Rob van Houwelingen, Hans Schaeffer, Peter Strating, Hans Vel Tromp.

Redactieadres

Silversteyn 10, 3621 PA Breukelen, redactie@onderwegonline.nl.

Lezersservice

Voor abonnementen, adreswijzigingen, opzeggingen en bezorgklachten: SPAbonneeservice, A. van Leeuwenhoekweg 34, 2408 AN Alphen aan den Rijn, 088-1102060, administratie@onderwegonline.nl.

Abonnementen

Jaarabonnement Papier Plus: € 58,00 (studenten € 29,00 / Europa € 96,50 / buiten Europa € 128).
Halfjaarabonnement Papier Plus: € 31.
Digitaal abonnement: € 40 (studenten € 20).
(Digitaal) Proefabonnement: drie maanden gratis.
Neem voor het afsluiten van een abonnement contact op met de lezersservice (zie hierboven) of vul uw aanvraag in op www.onderwegonline.nl/abonneren.
IBAN: NL89INGB0000404945 t.n.v. Gereformeerde Persvereniging OnderWeg.

Bestuur Persvereniging OnderWeg

Marga van Gent-Petter, Arie Liebeek, Aad Lootens, Anko Oussoren en Hillie van de Streek.

Adverteren

Nico Postuma, 06-139 959 05,
adverteren@onderwegonline.nl,
www.onderwegonline.nl/adverteren.

Vormgeving

Bredewold Communicatievormgevers.
Rondweg 76, 8091 XK Wezep, 038-376 33 90,
onderweg@bredewold.nl, www.bredewold.nl.

Technische realisatie en druk

Zalsman B.V., Steinfurtstraat 1, 8028 PP Zwolle,
Postbus 1025, 8001 BA Zwolle, 038-467 00 70.

www.onderwegonline.nl

f www.facebook.com/onderwegonline
t www.twitter.com/onderwegonline
i www.instagram.com/magazine_onderweg

^

06 DE LIEFDESTAAL VAN DE TASTZIN

MET ONZE TASTZIN KUNNEN WE LIEFHEBBEN,
WORDEN WE LIEFGEHAD DOOR GOD EN MENSEN.
DANKZIJ ONZE TASTZIN WETEN WE NIET ALLEEN,
MAAR VOELEN WE OOK WAT HET IS OM SCHEPSEL VAN
DE SCHEPPER TE ZIJN. PIETER KLEINGELD OVER DE
LIEFDEVOLLE VINGERS VAN GOD.

^

26 ONTMOETING 'MIJN LEERLINGEN ONTROERDEN ME SOMS'

'Ik zag het als mijn opdracht om menselijk met mijn leerlingen om te gaan en er samen iets moois van te maken.' Jaap Schaeffer leerde hun 'hoe mensen in elkaar zitten'. Sjoerd Wielenga in gesprek met zijn oud-docent geschiedenis.

^
10 'HET NIEUWE NORMAAL IS VERSCHRIKKELIJK ABNORMAAL'

HUISARTS PIETER BARNHOORN IS ER DUIDELIJK OVER: EEN MENS HEEFT AANRAKING NODIG. VAN VIDEOBELLEN WORDT HIJ MOE EN VERDRIETIG. EEN LANGDURIGE 'SAMENLEVING-OP-AFSTAND' KAN 'WELEENS MEER SLACHTOFFERS MAKEN DAN HET CORONAVIRUS', VREEST HIJ.

**22 EYEOPENER
ALS EEN KIND IS MIJN ZIEL IN MIJ**

Opgebrand. David kan erover meepraten. In Psalm 131 deelt David wat hij ontdekte: bij God is ruimte om weer even kind te zijn. Het klinkt bijna als moderne psychologie: terug naar het kind in jezelf. Wat Maurits Oldenhuis betreft, mag je het gerust zo zien.

Stockbeelden: Stilyana Stankova/iStock (cover); David Cohen 156/Shutterstock (pagina 2); vadimguzhva/iStock (pagina 6); vadimguzhva/Lightstock (pagina 8) designer491/iStock (pagina 22)

ZOMEREDITIE

De volgende zomereditie van *OnderWeg* (over 'waarheid') verschijnt D.V. 8 augustus

Tastbaar geluk

14 ALS AANRAKEN MOET, MAAR NIET MAG

MIDDEN IN DE CORONATIJD OEFEN JE EEN BEROEP UIT, WAARBIJ AANRAKING NOODZAKELIJK IS. HOE GA JE DAARMEE OM ALS ZORGVERLENER? HOE PAKKEN DE PATIËNTEN DEZE BIJNA CONTACTLOZE PERIODE OP? ZORGVERLENERS JOB KIKS EN PIETA KORTLEVER OVER HUN ERVARINGEN MET DE ANDERHALVEMETERREGEL.

∨

Tast is een bijzonder zintuig

Je kunt een ander van een afstandje zien, horen en (soms) ruiken. Maar een ander voelen, vereist nabijheid. In onze maatschappij mogen we elkaar bijna niet meer aanraken, daarom is het goed om te ontdekken hoe belangrijk aanraking is: om lief te hebben, liefgehad te worden door God en mensen en om schepsel van de Schepper te zijn.

» BESCHOUWING

Twee hypothetische scenario's. Scenario een: vanuit de deuropening van zijn behandelkamer roept de dokter me toe: 'De volgende!' Ik strompel met mijn ernstig verstuipte voet naar binnen, waar de huisarts inmiddels achter zijn bureau heeft plaatsgenomen. 'Wat kan ik voor u betekenen?' Scenario twee: de dokter loopt de wachtkamer in, geeft me een hand en zegt: 'Kom maar mee, meneer Kleingeld.' Terwijl ik strompel met mijn ernstig verstuipte voet, steekt hij zijn arm door de mijne en helpt me naar binnen: 'Je voet is niet zoals het hoort te zijn,' zegt hij...

Stem

In het eerste scenario brengen de zendende stem van de arts en mijn ontvangende gehoor me naar binnen. In het tweede scenario is er geen onderscheid: het is zijn en mijn, dus onze gemeenschappelijke tast. In het eerste scenario ervaar ik koele (lees: professionele) distantie, ik ga als vanzelf ook afstandelijke taal gebruiken. In het tweede scenario is er verbindende en genezende nabijheid.

» Gods vingers komen dichterbij dan zijn stem «

Tast is een bijzonder zintuig. Het belang hiervan ontdekken we aan de hand van een centraal Bijbelverhaal. In de tijd van Jezus gold voor sommige mensen namelijk ook de anderhalvemeterregel: voor mensen die onrein waren. Onreinheid had vaak te maken met huidziektes, maar je kon ook door andere oorzaken onrein worden. Hoe dan ook: was je onrein, dan was je onaanraakbaar – jij mocht niets en niemand aanraken en niets en niemand zou jou aanraken. Je moest bovendien maar afwachten tot het moment dat je weer rein was. Wat betekent Gods aanraking nu voor ons?

1. Dichtbijkomen

'Er kwam een melaatse op Jezus af die om hulp vroeg. Hij viel op zijn knieën en zei: "Als U wilt, kunt U me rein maken." Diep ontroerd stak Hij zijn hand uit en raakte hem aan. "Ik wil het, word rein", zei Hij. Meteen verdween zijn melaatsheid, en hij werd rein.' (Marcus 1:40-42, Willibrordvertaling 2012).
Tast vraagt of toont Gods directe betrokkenheid. Wanneer de magiërs van de farao na de derde plaag concluderen dat dit Gods vinger is, bedoelen ze dat dit geen strijd tussen hen en Mozes is, maar dat de God van Israël zelf direct betrokken is bij wat de Egyptenaren overkomt (Exodus 8:15). Deze uitdrukking keert nog een keer terug in de Bijbel: wanneer Jezus zijn optreden tegen de demonen als Gods vinger karakteriseert en dus als bewijs van de komst van Gods koninkrijk (Lucas 11:20). En ja, Gods vingers hebben alles met aanraking te maken – aanraking die bergen doet roken (Psalm 104:32) en aanraking die mensen doet

»»

genezen (veelvuldig in de evangeliën). Gods vingers komen dichterbij dan Gods stem. God kan van een afstand roepen, maar om bergen of mensen aan te raken moet Hij dichterbij komen. Juist door zijn aanraking laat Jezus dus zijn directe betrokkenheid met de melaatse man merken.

» Tast kan ook heel actief kneden en vormen «

2. Vormen

Die vingers, de aanraking van Jezus doet wat. Tast is – opnieuw anders dan gehoor, zicht en reuk – niet alleen passief, observerend. Nee, tast kan strelend observeren en bewonderen, maar tast kan ook heel actief kneden en vormen. 'Zoals klei in de hand van de pottenbakker', zongen Elly en Rikkert, vrij naar Jeremia 18. Maar je kunt ook denken aan het scheppingsverhaal in Genesis 2 waar Gods vingers ons zoekend, knedend, tastend, vormen uit het stof van de aarde. Tast is een vormend zintuig. God scheidt ook door zijn stem, de stem is echter niet het zintuig gehoor, maar juist datgene dat daar tegenover staat.

Terzijde: we hebben vijf zintuigen. Naast horen, zien, ruiken en tasten is er ook proeven. Dat laatste zintuig laat ik hier buiten beschouwing. Ik weet niet of de Bijbel ergens spreekt over God die proeft. En hoewel proeven verwant is aan tast, zit er ook iets destructiefs aan proeven. Want, hoe lekker eten ook kan smaken, na het proeven is het wel op.

3. Reinigen

Maar in het verhaal van de melaatse man (of de man die aan huidvraat lijdt) doet tast iets anders. Jezus' aanraking herstelt en reinigt. Aanraking kan, volgens de Bijbel, leven of onreinheid en in Jezus geval ook reinheid overdragen. Voor mensen die opgegroeid zijn binnen een natuurwetenschappelijk wereldbeeld is dit natuurlijk lastig: hoe kan een handoplegging een mens onrein maken? Of – en dat is de andere kant van het kwadrant, – hoe kan een aanraking leven overbrengen? Maar toch is dat precies wat er gebeurt, wanneer Jezus de lijkbaar aanraakt waarop een overleden jongeman ligt. Niet Jezus wordt onrein (Numeri 19:11), maar de jongeman staat op uit de dood (Lucas 7:14). Wie aangeraakt wordt door God ontvangt het leven – het gebaar bij de zegen is niet voor niets bij voorkeur fysieke handoplegging. Wanneer Jezus de kinderen zegent, omhelst Hij hen. Het bijzondere van de ontmoeting tussen de melaatse en Jezus is natuurlijk

dat bij Hem niet de onreinheid van de ander, maar zijn reinheid 'besmettelijk' is.

4. Liefhebben

Iets wat hopelijk nu door de gedachten van de lezer speelt, is dit: aanraking heeft alles met liefde te maken. Door de melaatse man aan te raken, terwijl hij nog onrein is, bevestigt Jezus dat hij er is, dat hij door Jezus gezien, meer nog: aangeraakt, ja geliefd wordt. Door zijn aanraking verbindt Jezus zich met deze man. Wij horen bij elkaar: jij en ik. Omgekeerd: iemand ontwijken, niet aanraken, is een sterke ontkenning dat iemand bestaat. In sommige dorpen in India is zelfs de schaduw van een Dalit onrein en moet zij of hij dus voorkomen dat die schaduw op een ander valt. Iets dergelijks lijkt in afgezwakte vorm ook in Nederland te gebeuren, waar mensen soms om anderen heen lopen, alsof die ander de onreinheid of ziekte in eigen persoon is.

Stoelendans

Volgens Gary Chapman is aanraking een van de vijf liefdestalen; de andere liefdestalen zijn: goede woorden; de ander dienen; tijd met de ander doorbrengen en cadeaus. Aanraking is dus het enige zintuig dat ook een liefdestaal is. En hier zijn wij mijns inziens veel kwijtgeraakt. Afgelopen najaar gaven Moses Alagbe, predikant in Amsterdam Zuidoost van een migrantenkerk en ik, predikant van een inheemse kerk in Oegstgeest en omstreken, een training aan een aantal gemeenteleden. Moses koos bijna altijd fysieke oefeningen als starters. Stoelendans met twintig volwassenen, echter niet met een, maar met vier stoelen te weinig. En ook met deze spelregel: niemand valt af. Natuurlijk, het is kerk, dus

niemand valt af. Dus die twintig mensen moesten samen op die zestien stoelen gaan zitten. Toen dat lukte, gingen we naar veertien stoelen. En vervolgens naar twaalf, naar tien, naar zes... En ja, dat past: twintig volwassenen op zes stoelen. En ja, dat betekent heel veel aanraking. En daardoor heel veel bevestiging, ontspanning en verbinding. In onze maatschappij zijn we vooral gefocust geraakt op de ongewenste aanraking die neemt in plaats van de aanraking die schenkt, bevestigt en verbindt. Maar aanraking is een fantastische liefdestaal: de nabijheid, het vormende, het bevestigende en het verbindende – het komt allemaal samen.

5. Verbinden

Aanraking verbindt er twee (of desnoods twintig) en bevestigt dat er twee onderscheiden zijn. Volgens Cornelius Plantinga is scheppen, scheiden en verbinden; God scheidt licht en duister; aarde en zee; water onder en boven. En God verbindt de zon aan de dag; de maan aan de nacht; de mens aan de schepping en aan zichzelf. Nogmaals: aanraking verbindt twee en bevestigt dat die twee onderscheiden zijn. Zo komen we langzaam bij een climax, bij Gods aanraking in Genesis 2 waar Hij de mens vormt uit aarde; bij Gods vingers in Psalm 8 die zon, maan en sterren plaatsen en zijn onuitsproken, maar onmiskenbare aanraking in Psalm 139. Gods vingers hebben ons liefdevol aangeraakt, gevormd en gekneed naar zijn beeld. Zijn aanraking bevestigt ons bestaan, verbindt en onderscheidt ons tegelijkertijd als schepselen van de Schepper. Dichterbij dan schepsel en Schepper komt het niet.

Tweerichtingsverkeer

Terug naar scenario twee: de dokter voelde mijn handdruk, mijn lichaamswarmte en merkte mijn strompelen toen hij zijn arm in de mijne stak. Kortom: zijn aanraking deed niet alleen iets met mij, er gebeurde ook wat met hem. Aanraking is - opnieuw anders dan horen, zien en ruiken – per definitie tweerichtingsverkeer. Wat zal de aanraking met God hebben gedaan toen Hij ons boetseerde? Allemaal speculatie natuurlijk. Of net wat te mensvormig gedacht over God. Maar, als we toch teruggrijpen op wat ik eerder schreef, dan ook nog even Marcus 1: diep ontroerd stak Jezus zijn hand uit en raakte de melaatse aan. En nu niet flauw doen en zeggen dat de aanblik Jezus ontroerde. Want dat was slechts het begin.

Wie geraakt wordt door God, wordt bevestigd of bedreigd in zijn fysieke voortbestaan. Ik heb in dit artikel vooral het eerste benadrukt, hoewel het tweede niet geheel achterwege is gebleven. Gods vinger treedt zowel in Exodus als in Lucas naar voren op een moment van conflict. Maar, ik denk dat in onze tijd waarin sociale distantie nadrukkelijk op de agenda staat, het belangrijker is om die bevestiging te benoemen.

Tegelijkertijd is COVID-19 een wake-up call die lijkt op een verdronken kalf: we zijn al te veel de positieve kant van aanraking kwijtgeraakt in onze maatschappij.

Vleesgeworden Woord

Ik weet ook dat in veel van de voorbeelden die ik gaf er zowel een aanraking als een woord was. Jezus raakte de melaatse aan en zei: 'Ik wil het.' Sommigen zullen graag de nadruk leggen op dat woord. Maar ik ervaar woorden in onze maatschappij nogal vaak als overgewaardeerd. Woorden als liefdestaal zijn niet eenvoudig. Een hand op een schouder tijdens een begrafenis is vaak troostender en meer nabij dan haperende woorden. En soms denk ik, wanneer mensen al te veel nadruk op spraak leggen: het Woord is niet akoestisch, maar vleesgeworden.

» Het Woord is niet akoestisch, maar vleesgeworden «

Maar bovenal dit: Gods aanraking bevestigt ons bestaan, verbindt ons met onze Schepper en onderscheidt ons tegelijkertijd van Hem. Wanneer Hij ons aanraakt, vormt Hij ons, herstelt en reinigt Hij ons, verbindt Hij ons. Zulke aanraking hebben wij nodig en zulke aanraking kunnen wij anderen schenken.

PIETER KLEINGELD IS PREDIKANT VAN NGK OEGSTGEEST E.O. EN REDACTEUR VAN ONDERWEG

Enkele tips voor bijvoorbeeld een kringavond:

- De fysieke ervaring van de stoelendans was er eerder dan dit artikel en heeft dit artikel ook mede gevormd. Ga je met een kring aan de slag met dit thema: doe dan die stoelendans of een andere oefening als inleiding.
- Zoek je bijpassende liederen, kijk dan naar de dienst van 21 juni op het YouTube-kanaal van de NGK Oegstgeest e.o..
- Bespreek met je kring de diverse aspecten van aanraking die dit artikel noemt.
- Welk aspect raakt jou? Welke Bijbelverhalen herken je hierbij?
- Laat de Bijbel bij elk aspect echt tot je doordringen.
- Brainstorm samen: hoe gaan en kunnen wij dat aspect van aanraking vormgeven in ons leven en dat van anderen?

‘Ik vind het nieuwe normaal verschrikkelijk abnormaal!’

Pieter Barnhoorn, huisarts, docent en onderzoeker aan het UMC in Leiden, is er duidelijk over: een mens heeft aanraking nodig. Van videobellen wordt hij moe en ‘vooral verdrietig: het bepaalt je bij wat je mist’. Barnhoorn is bang voor een langdurige ‘samenleving-op-afstand’, omdat die ‘weleens meer slachtoffers kan maken dan het coronavirus’.

Ik kwam binnen. We kennen elkaar niet. We hielden anderhalve meter afstand. We gaven elkaar geen hand. Hoe voelt dat?

‘Ik vind dat heel vervelend. Ik voel me – het is flauw om het zo te zeggen – onhand. Ik weet dat handen geven een gewoonte is, een ritueel. Maar rituelen zijn belangrijk, ze staan ergens voor. Met een hand geven, zeg ik eigenlijk tegen jou: “Ik heet jou welkom. Je komt hiernaartoe, je wilt naar me luisteren, dat vind ik fijn, dus wees welkom.” Als zoiets wegvalt, vind ik dat heel moeilijk.’

En zo werkt dit ook in de spreekkamer?

‘Ja. Ik vind het plezierig als mensen naar de praktijk komen. De reden is wellicht minder fijn, ze komen niet zomaar. Maar ze hebben de stap gezet naar mijn spreekkamer en alleen al daarom is het belangrijk dat zij zich vanaf het begin welkom voelen.’

De filosoof René ten Bos, tot vorig jaar denker des vaderlands, zei kortgeleden: ‘De mens heeft een toekomst nodig, maar ook troost. We kunnen alleen maar goed functioneren als we worden aangeraakt.’ Herken je dat?

‘Zeker. Aanraken doet iets met een mens dat andere vormen van contact niet zomaar kunnen. Kalmeren bijvoorbeeld. Aanraken is ook een krachtige manier om uitdrukking te geven aan het feit dat je bij elkaar hoort. Wij hebben aanraking inderdaad nodig; het is een basisbehoefte zoals voeding. Iedere student psychologie leert nog steeds over dat experiment uit de jaren vijftig van psycholoog Harlow. Babyaapjes zaten in een kooi met twee metalen kunstapen, de ene met stof omwikkeld, zacht, maar zonder melk en de andere van draadstaal, maar met melk. De aapjes gingen drinken waar drinken te halen was; zodra ze de melk op hadden, gingen alle aapjes naar de ‘zachte’ moeder. Ook mensen hebben meer nodig dan alleen melk.’

Ten Bos gebruikte de term huidhonger. Wat is dat?
'Dat is het verlangen van de huid om aangeraakt te worden; daar is de huid voor gemaakt. Dat aanraken hoeft niet altijd door een ander mens te gebeuren, het kan ook door een knuffeldier of een echt dier. Maar dat blijft *second best*. De mens in die huid heeft aanraken echt nodig: mensen die minder aangeraakt worden, voelen zich sneller buitengesloten en zijn gevoeliger voor ziek worden.'

Je schreef over aanraken een artikel in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde. Daarin geef je ook aandacht aan het begrip contact. Waarom?

'Omdat geneeskunde heel vaak gezien wordt als het toewerken naar een diagnose. Dat klopt niet, dat is een veel te smalle kijk op geneeskunde. Geneeskunde is soms genezen, vaak verlichten en altijd troosten. Vooral voor dat verlichten en zeker het troosten is een relatie nodig. Die bouw je al op als je iemand uit de

wachtkamer haalt. Dan begint het contact al: ik noem de naam van de patiënt – dat is belangrijk. De patiënt staat op. Ik zie dat de persoon glimlacht of juist boos is. Daar kijk ik naar, ik let erop en ik vraag door op de emotie die ik zag.'

» **'Geneeskunde is soms genezen, vaak verlichten en altijd troosten'** «

Stel dat jij tijdens een consult de patiënt een nare boodschap vertelt. Dan past een hand op de schouder of jouw hand op de hand van de patiënt. Mag dat?

'Normaal is dat helaas al een punt van discussie. De richtlijn is om dit zo min mogelijk te doen, vanuit

»

veiligheid. Nu in coronatijd mag het zeker niet. Tegelijk denk ik dan vanuit het oogpunt van relatie: als het nodig zou zijn, doe ik het. Van richtlijnen blinde regels maken, maakt onnodig slachtoffers.'

» **'Mensen worden eerder ziek als we volharden in een bijna contactloze samenleving'** «

Omdat?

'Omdat artsen te vaak denken in termen van interventie: we zijn er om mensen beter te maken. Dat voelt ook veilig. Ik denk dat het er in ons werk om gaat er te zijn, dus niet zo zozeer om interventie, maar veeleer om presentie. Zelf denk ik daarbij ook aan de naam waarmee God zich laat kennen: Ik zal er zijn. Je kunt ook zeggen: ga maar, Ik ga met je mee. Nou, dat is ook wat ik wil doen als dokter. Misschien lijkt het dan alsof ik veel geef. Dat is niet zo: ik krijg ook veel. Door aanraking en contact krijg je veel terug.'

Ik las een verhaal met een wetenschapper die zegt moe te worden van het videobellen. Hij denkt dat dit komt doordat 'de digitale schermen die onze reikwijdte vergroot hebben ons nu mensen laten zien die we kwijt zijn.' Herken je dit?

'Zeker. Ik ben voorzitter van een landelijk overleg van medische docenten die elkaar regelmatig ontmoeten. Het zijn leuke vergaderingen. De mooiste momenten echter zijn die waarop jou zomaar iets te binnen schiet en dat deel je met anderen. Zoiets gebeurt niet bij videobellen. Daar word je moe en vooral verdrietig van. Het bepaalt je inderdaad bij wat je mist. Elkaar echt zien versus videobellen is vergelijkbaar met het verschil tussen brief en mail. In een brief bouw je iets op, je kunt trage vragen stellen, iets creatiefs kwijt waarop niet direct een antwoord hoeft te komen en waarover nagedacht kan worden. Al die dingen doe je niet in een mail. Een mail debiliseert; je stelt vragen waar snel een antwoord op kan komen. Vaak zijn het eenvoudiger vragen, datzelfde niveauverschil zie je ook bij videobellen.'

En dus, snel weg met videobellen?

'Voor een deel: ja! Want het ergste vanuit het overleg dat ik noemde, is dit: iemand vond dat deze vorm van overleg zo gemakkelijk ging. Hij verbond daaraan de conclusie: "Zullen we dit niet altijd doen?" Het voelde

alsof ik een blauwtje had gelopen. Ik dacht: ik had toch iets met jou! Wat waren we vaak creatief bezig, juist tijdens het meer informele contact. En nu stel je dit voor! Zoiets roept bij mij echt de vraag op: in wat voor wereld leven we? Een gek voorbeeld waaraan ik dacht: er is een Suske en Wiske-uitgave met de titel *De Krimson-crisis*. In dat verhaal is heel België gerobotiseerd in de tijd dat Lambik het land uit is. Als hij terugkomt, is alles anders. Zo voel ik me soms.'

Sommigen zeggen dat een samenleving-op-afstand niet vol te houden is.

'Ik kan me daar veel bij voorstellen. Mijn vrees is dat we met zo'n samenleving meer slachtoffers maken dan het coronavirus ooit zou kunnen doen. Ik weet: corona is ernstig. Maar ik weet ook dat corona

Weg

Of ik op vakantie ga? Ja, zoals het er nu naar uitziet, gaan we inderdaad weg. Dat kan wel weer. En ach, de weg naar de vakantiebestemming rijdt makkelijk weg. Dus als het fout gaat, zijn we daar zo weer weg.'

Beetje flauwekulpraat, zo'n alinea die speelt met het woordje weg. Maar die staat wel ergens voor. Want je kunt nu weer weg, van huis, van thuiswerken; je kunt op bezoek. Bovendien lijkt het virus weg, althans, zo goed als. Er zijn, aldus een epidemioloog, zo weinig infecties dat 'we het risico kunnen nemen. Het enige dat we nu kunnen doen, is uitproberen. Langzaam loslaten.'

Weg is er natuurlijk ook als zelfstandig naamwoord: 'een weg', 'de weg'. Die laatste waren we de afgelopen maanden behoorlijk kwijt. We wisten niet wat ons overkwam, we misten controle over dingen; dat vinden we niet fijn. We mochten bijna niks, zelfs aanraken niet.

» Eitje, wij weten wel hoe je een wereldwijd probleem aanpakt «

Het is nu de vraag welke weg voor ons ligt. Hoe ziet die eruit, wat betekent die voor onszelf en, ingewikkelder nog, voor de economie en de volksgezondheid? Ook al zakt het virus weg, er is wel een stuwmeer aan achterstallige medische zorg, aan psychische schade, aan schulden die straks vooral bij jongeren terecht komen. Nog zo'n lastige: welke weg kiezen we voor het milieu? Ergens denk je: eitje, we weten nu hoe je daadkrachtig een wereldwijd probleem aanpakt! Maar zo werkt dat niet. Het zijn volgens kenners namelijk vooral de *angst* en het *hier en nu* die de grote bereidheid tot actie tegen het virus verklaren. Als het om het milieu gaat, ligt dit – het is echt zo - anders.

Er zijn lichtpuntjes. Recent onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau vertelt dat een stevig aantal ondervraagden het woord *samen* als sleutelwoord ziet voor de te kiezen weg, voor de samenleving waarvoor zij willen gaan met termen als saamhorigheid, respect en dat mensen meer voor elkaar klaarstaan en naar elkaar omkijken. Dit doet goed, ook omdat dit soort begrippen knipoogt naar de inhoud van wat de Bijbel 'de Weg' noemt: de hoofdweg, de levensweg met God.

Die weg moesten we maar opgaan. En daarvoor kunnen we misschien nog even weg.

vooral kwalijk is voor mensen die al kampen met een onderliggende kwaal en voor ouderen. Als we doorgaan met een samenleving die zich kenmerkt door afstand houden, als we volharden in een bijna contactloze samenleving, dan worden mensen eerder ziek. Dan ontstaan meer psychische klachten of verergeren die. Dan vereenzamen onze ouderen. Mijn moeder zei het kortgeleden nog. Ik wilde, heel verantwoordelijk, buiten blijven staan, met mijn taart; de koffie zou ik door het raam van haar aangereikt krijgen. Zij zei dat dit voor haar niet was wat ze wilde, dat opgelegde isolement. Ik moest gewoon binnen koffie komen drinken.'

Dus?

'Hier moeten we als samenleving in elk geval op korte termijn het gesprek over aangaan. Dat is ook nodig, omdat we door het veelvuldige gebruik van schermen – van mobieltjes – toch al zoveel aan contactmogelijkheden in de ban hebben gedaan. Als je op straat loopt, zie je veel mensen die niet anders doen dan bellen of app'en. Door de coronamaatregelen maken we dit nog sterker: we blijven gewoon weg of ontlopen elkaar, omdat de ander een potentieel gevaar is geworden. Zoiets wordt dan het nieuwe normaal genoemd. Ik vind het verschrikkelijk abnormaal! En we moeten dat ook echt abnormaal blijven vinden.'

» 'De ander is een potentieel gevaar geworden' «

Maar zijn er alternatieven?

'Als het om contact en relatie gaat, dan zijn die er echt wel. Voor een deel zijn die ook al wel geactiveerd, maar het kan nog veel beter. Ik denk aan bellen in plaats van een mailtje of appje sturen en aan het schrijven van een brief of kaartje. Gebruik voor echt contact – en geef daar prioriteit aan boven het sturen van een appje! – de anderhalve meter in tuin of park. En ga niet denken vanuit: 'regels zijn regels'. Ook als er regels zijn, moet je blijven nadenken. Bijvoorbeeld over hoe we omgaan met kwetsbare groepen onder studenten (diegenen met een bescheiden studentenhok en een klein sociaal netwerk), onder patiënten, onder mensen in je kerkelijke gemeente. Blijf voor hen zorgen zodat iedereen het gevoel heeft erbij te horen.'

LEENDERT DE JONG IS HOOFDREDACTEUR VAN ONDERWEG

LEENDERT DE JONG IS HOOFDREDACTEUR VAN ONDERWEG

Als aanraken moet, maar niet mag

Midden in de coronatijd oefen je een beroep uit, waarbij aanraking noodzakelijk is. Hoe ga je daarmee om als zorgverlener? Zowel praktisch als emotioneel? Hoe pakken de patiënten deze bijna contactloze periode op? Job Kiks en Pieta Kortlever over hun ervaringen met de anderhalvemeterregel.

Job Kiks (21) is fysiotherapeut in het ziekenhuis en werkt met coronapatiënten. 'Het is niet mogelijk om me in mijn werk te houden aan de anderhalvemeterregel.' Voor Job is het momenteel een hectische periode. Hij heeft net een eigen huis en is onlangs getrouwd, midden in de coronatijd.

Job werkt in het ziekenhuis op de longafdeling. Job: 'Aan het begin van de uitbraak van corona moest ik gekleed als marsmannetje. Ik hees mijzelf in een pak met lange mouwen met daarover een schort tot onder de knie. Daarnaast moest ik een speciaal mondkmasker en een speciale bril dragen. Om mijn handen zaten twee paar handschoenen. We moesten met allerlei protocollen werken, in het belang van onze veiligheid en die van de patiënten. We konden het ons niet veroorloven om risico's te nemen. Na elke patiënt kleedde ik mijzelf weer om. Na mijn dienst moest ik ook zo snel mogelijk het ziekenhuis verlaten en mijzelf meteen thuis douchen om besmetting te voorkomen. Dit was best

ingrijpend. Het kostte me ook meer energie om te werken. Daarnaast is persoonlijke hygiëne ook erg belangrijk. Als je alles goed doet, is het risico op besmetting nihil. Met zo'n masker heb je veel minder zuurstof. Je voelt je dan nogal benauwd, zeker als je ook nog moet communiceren en lopen met de patiënten. Het is intensief, zowel fysiek als mentaal. Momenteel moeten we nog steeds in pak, maar wel minder dan voorheen, Het aantal coronapatiënten neemt nu gelukkig af.'

Looprek

Dankzij het werk van Job en zijn collega's kon iedere patiënt die erg ziek was en het ziekenhuis

» 'Ik moest gekleed als marsmannetje' «

verlaten heeft, de beweging weer oppakken. Job: 'Wij zijn gespecialiseerd op het gebied van bewegen. Onze taak is om de spieren van de coronapatiënten in beweging te houden. Als het goed gaat met de ademhaling, kunnen we aan de slag met oefeningen op de bedrand. Met patiënten die al kunnen staan, doen we oefeningen met het looprek of de rollator. Het is erg belangrijk dat de spieren van mensen die in coma liggen, in beweging blijven zodat ze, als ze weer wakker worden, nog soepele gewrichten hebben. Zo lieten we ze passief bewegen door het been te bewegen, door de knie te buigen en de heup te draaien. Ook is het bewegen van de vingers, de nek en de schouders belangrijk.'

Afhankelijk

Het werk van fysiotherapeut geeft Job veel voldoening. 'Je bent van betekenis voor mensen. Dit is ook mijn voornaamste reden om in de zorg te gaan werken. Je komt dichtbij mensen. Het geloof geeft mij kracht en rust. Ik vind het belangrijk dat mensen zich bij mij op hun gemak voelen en dat ik een bepaalde rust kan overbrengen. Mensen zijn echt van ons afhankelijk. Die anderhalvemeterregel gaat bij ons niet op. We geven mensen in het ziekenhuis dan wel geen hand, maar we raken mensen wel aan. Mensen pakken je hand bij de oefeningen. Wij halen mensen uit bed. Wel letten we heel goed op de hygiëne. We moeten bovendien twee keer per dag onze temperatuur meten. We dragen mondkapjes en worden getest bij elk hoestje of niesje.'

Nabijheid

Het gebeurt ook dat de mensen die Job behandelt later toch komen te overlijden. Job: 'Het is bijzonder dat ik soms getuige ben van de laatste woorden van mensen die snel zullen overlijden. Het is bijzonder dat ik dan nog de enige ben die contact heeft met een persoon tijdens zijn of haar leven hier op aarde. Dat omkleden vond ik niet erg, dat was ook beter voor mijzelf en ik kon mijn pak achterlaten in het ziekenhuis. Wat ik wel meenam naar huis, was het beeld van de jonge mensen die ik behandelde, met wie ik nog in gesprek was en van wie ik wist dat ze het niet zouden halen. Ik dacht daar 's avonds in bed nog aan.'

Job Kiks

» 'We dragen mondkapjes en worden getest bij elk hoestje of niesje' «

Huwelijk

De coronacrisis heeft Job er niet van weerhouden om in mei, op afstand van iedereen, in het huwelijksbootje te stappen. Job: 'We hadden het allemaal gepland en woensdag 20 mei 2020 zou onze trouwdag worden. Tot op het laatste moment bleef het spannend of ons huwelijk doorgang kon vinden. We zijn getrouwd in het gemeentehuis en een klein gezelschap van gasten was aanwezig, allemaal op anderhalve meter afstand. Zelfs mijn ouders en grootouders zaten op anderhalve meter afstand van elkaar. Het was een mooie ceremonie, we kregen een toespraak van onze pastor, maar verder was er geen speech, toast en champagne. Volgend jaar hopen we onze bruiloft nog te vieren in de kerk, met een maaltijd. Het was toch echt onze dag, zonder stress.'

>>

Pieta Kortlever (33) is begeleidster van jongeren met een ernstig meervoudige beperking en volwassenen met niet aangeboren hersenletsel. Is de anderhalvemeterregel wel mogelijk in haar werk? Welke impact heeft de coronacrisis op haar werk en tijdens het contact met mensen die zij verzorgt? En welke rol speelt de aanraking?

Pieta werkt parttime bij Syndion, een stichting in de Drechtsteden, Alblasserwaard en het Rivierengebied voor mensen met een verstandelijke en lichamelijke beperking. Syndion biedt dagbesteding, wonen, vakantiedagopvang, gezinsondersteuning en kinderopvang. Daarnaast werkt Pieta als invaller op een woonlocatie voor volwassenen met niet-aangeboren hersenletsel.

Zorgverlener

Pieta werkt, sinds ze haar opleiding Sociaal Pedagogisch Werk (SPW) heeft afgerond, al vijftien jaar in de zorg. Pieta: 'Ik wilde altijd graag werken met mensen. Als flexwerker kom ik bij verschillende mensen op hun eigen locatie. Het contact met mensen is erg belangrijk en ik wil graag zorgen voor anderen. Het werken met jongeren met een ernstig meervoudige beperking vind ik voornamelijk lichamenlijk zwaar en het werk met volwassenen met niet-aangeboren hersenletsel vooral mentaal erg zwaar. Je kunt op het ene moment gezond en de volgende dag hulpbehoevend zijn. Dit is erg confronterend. Ik realiseer mij dat dit mijzelf ook kan overkomen.'

» 'De mondkapjes zouden binnen no time van mijn gezicht af worden getrokken' «

Protocol

Pieta: 'In het begin van de lockdown kregen we wekelijks een mail met daarin updates en richtlijnen. Dat vond ik zelf wel prettig. In het begin was het namelijk nog onduidelijk wat er nu wel en niet mocht. Daar had ik best veel vragen over. Wat is wijsheid? Bij mezelf merkte ik ook angst om besmet te raken met het coronavirus en dit mogelijk door te geven aan mijn cliënten. Dit gevoel is, naarmate de tijd verstreek, minder geworden. Er waren te weinig beschermingsmiddelen, maar het dragen van mondkapjes zou toch agressie en angst oproepen bij

de cliënten. Bovendien was het nog maar de vraag of ze coronabesmetting zouden voorkomen. De mondkapjes zouden binnen no time door de jongeren met verstandelijke beperking van mijn gezicht af worden getrokken. De handen worden extra vaak gewassen en er is handalcohol.'

Dagbesteding

Tijdens de lockdown waren alle dagcentra gesloten. Vaak wonen de cliënten al in een woonvorm. Vanwege corona blijven mensen nu vaker in hun eigen woning en worden ze niet, zoals voor de lockdown, met de taxi naar de dagbesteding gebracht. De begeleiders bieden nu dagbesteding aan de bewoners van een woongroep van zeven à acht jongeren. Er is dus sprake van dagbesteding aan huis en niet alle cliënten van de dagbestedingsgroep zien elkaar nu. Pieta: 'Deze situatie biedt wel de nodige uitdaging. Zo moeten de verzorgers en begeleiders opnieuw ontdekken welke cliënten er in de woongroep wonen en welke zorg zij

nodig hebben. Het zorgt bij de meeste cliënten wel voor rust, maar er is ook een deel van de bewoners dat agressief is en voor wie het goed zou zijn om in een andere omgeving te zijn. Cliënten zijn elkaar soms zat. Ze zitten nu 24/7 bij elkaar. Ze zijn op elkaar aangewezen. Nu, in de coronatijd, is onze bewegingsruimte in de woongroep voornamelijk beperkt tot wandelen, busritjes, zingen en koken. We maken een smoothie, soep of iets lekkers voor de lunch.'

» 'Zonder aanraking zou hij totaal in zijn eigen wereldje blijven' «

Knuffel

Pieta merkt dat in haar werk het eigenlijk niet mogelijk is om zich aan de anderhalvemeterregel te houden. Zeker niet met jongeren met zo'n ernstige verstandelijke beperking. Ze zijn 25 tot 35 jaar, maar hebben een geestelijk vermogen van een baby van negen maanden tot een jaar. Pieta: 'Deze jongeren hebben lichamelijke verzorging nodig en dat is op anderhalve meter afstand onmogelijk. In veel gevallen kunnen zij niet praten en is gesproken taal ook moeilijk voor hen te begrijpen. Dan is aanraking erg belangrijk. Juist in deze periode hebben ze meer behoefte aan een knuffel en een aai over de bol. Ze hebben hun ouders de afgelopen tien weken niet mogen zien en daardoor worden ze aanhankelijker tegenover hun verzorgers en begeleiders. Voor hen ben je een vertrouwd persoon, omdat je er zo vaak bent. Er is een cliënt op de afdeling die doof is en ook blind. Als we hem uit bed halen en verzorgen, kunnen we dus alleen maar contact maken door hem aan te raken. Door op een bepaalde manier op zijn lichaam te tikken, weet hij wat we van hem vragen. Zonder aanraking zou hij gewoon totaal in zijn eigen wereldje blijven en geen idee hebben wat er op dat moment van hem verwacht wordt.'

Bij de zorg voor de volwassen cliënten met niet-aangeboren hersenletsel is de aanraking meer functioneel en gericht op transfers. Pieta: 'Af en toe leg ik een hand op de schouder. De aanraking is afstandelijker en meer pastoraal. Je kunt hier wel verbaal veel meer aanwezig zijn, sturen, en steun geven.'

ANNE-WIL RUIJG-JENS IS KUNSTHISTORICUS EN FREELANCE JOURNALIST

> Column

The medium is the message

In bijzondere situaties valt je soms iets op aan wat anders te gewoon is om over na te denken. Dat overkwam me met de inmiddels alomtegenwoordige online 'kerkdiensten'. Ze worden doorgaans zeer gewaardeerd. Tegelijk houdt eigenlijk iedereen er een gevoel aan over dat het geen echte kerkdiensten zijn. Wat zorgt voor dat gevoel? In eerste instantie dacht ik aan het medium: beeldschermen schermen ook af, ze bewaren afstand. De een ervaart dat meer dan de ander, maar helemaal verdwijnt die afscherming nooit. Alles wat virtueel is, blijft surrogaat voor werkelijkheid.

Toen ik eenmaal op dat spoor zat, kwam vanzelf de herinnering boven aan een gevleugelde uitdrukking van de Canadese filosoof Marshall McLuhan: het medium is de boodschap, het communicatiemiddel drukt een beslissend stempel op de betekenis van de boodschap. Daar hoort de vraag bij: wat 'doet' internet, radio of televisie als medium eigenlijk met het evangelie? Maar er komt ook nog een andere vraag bij op: wat is eigenlijk het medium van een echte kerkdienst?

» Het is het ademende geheel van lichamen «

Veel protestanten denken: het woord dan wel het Woord, gesproken, gezongen of gebeden. Ik denk dat juist de ervaring nu bewijst dat dit niet waar is. Het medium van een kerkdienst zijn de verzamelde, lijfelijk aanwezige kerkgangers. Net zoals het geen feest is als je er niet samen bent, of zoals het geen demonstratie is als je er niet samen staat, is het geen kerkdienst als er geen kerkgangers zijn of als ze op zo'n afstand van elkaar zitten dat er geen contact ontstaat. Het maakt niet zoveel uit hoe groot de groep is, maar het is het ademende geheel van lichamen, houdingen, geluiden, blikken, geuren dat het werkelijke medium van een kerkdienst vormt. Niet het woord op zich, maar het gebeuren van gezamenlijk gebed of samenzang, het levende reageren op wat gezegd wordt, maakt de dienst uit. Zolang dat niet kan, gebeuren er vast mooie dingen, maar wordt het nooit een echte kerkdienst: belichaamd, tot eer van de Geïncarneerde.

WIM VAN DER SCHEE IS PREDIKANT VAN DE HERVORMDE WIJKGEMEENTE LINTSE HOF IN ZWIJNDRECHT

Diaconaat in en na crisistijd

Wat verandert er door de coronacrisis in het kerkelijk leven? De dienstenorganisaties van NGK en GKv hielden daarover een peiling. Maar je hoeft niet te wachten op de uitkomst daarvan. Op de website van het Diaconaal Steunpunt vraagt Derk Jan Poel de diaconieën om even terug te kijken: stel jezelf als diaconie en kerk eens de volgende vragen:

Waar zijn we in de afgelopen periode mee begonnen

- 1) dat we graag willen voortzetten?
- 2) dat we liever niet voortzetten?

Waar zijn we in de afgelopen periode mee gestopt

- 3) dat we graag weer willen opstarten?
- 4) dat we liever niet opnieuw opstarten?

In Dalfsen-Oost (GKv) deed de diaconie dat in mei al: 'Moeten we straks alles weer doen zoals we het deden? Als je doet wat je deed, krijg je wat je kreeg. Of is het

tijd voor andere keuzes? We hebben bijna allemaal ontdekt dat we elkaar ontzettend hard nodig hebben.'

» 'Of is het tijd voor andere keuzes?' «

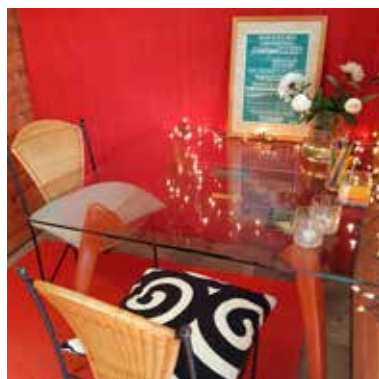
De diakenen trekken het wel breder dan hun eigen taak. Het gaat om keuzes die op wereldniveau gemaakt moeten worden, maar ook om heel persoonlijke keuzes. Micha 6:8 is daarbij leidend: 'recht doen, trouw betrachten en nederig de weg te gaan van je God'. Meer niet. Dat klinkt groot maar het zit hem, volgens hen, juist in kleine dingen die iedereen kan doen. Ze wijzen daarbij op de positieve reacties op kaarten die vanuit de gemeente gestuurd zijn naar dorpsgenoten.

Veenhartkerk: de Bruggeslootkapel

In de Veenhartkerk (GKv) in Mijdrecht (gemeente De Ronde Venen) hebben Annemiek en Martin Oudman het initiatief genomen om een kapelletje in te richten, de Bruggeslootkapel. Met de kapel willen ze een plek bieden waar je kunt bidden voor de Veenhartkerk, voor de omgeving de Ronde Venen en voor de gebedspunten die je voorgangers achterlaten. Zo blijf je betrokken bij elkaar, vinden ze in Mijdrecht. Iedereen kan erheen, maar

ze zorgen er twee weken lang voor dat er elke dag een moment is waarop iemand van de Veenhartkerk aanwezig is.

» 'Zo ontstaat een gebedsketting waarin we bidden voor de Ronde Venen en elkaar' «

'Zo ontstaat deze twee weken een gebedsketting, waarin we bidden voor de Ronde Venen en elkaar.' Wil je naar het kapelletje toe, dan moet je wel even intekenen op de website. Je kunt ook zomaar gaan, maar dan kun je een bordje treffen waarop staat dat de ruimte even bezet is. Er kan een persoon tegelijk naar binnen. Kom je met meer, dan alleen uit hetzelfde gezin. Het kapelletje is open van negen tot negen.

Assen-Peelo: tips voor avondmaal thuis

De periode dat het patroon van 'gewone' kerkdiensten zoals vóór corona onderbroken is, duurt langer dan gedacht. Ook in de zomer zijn de mogelijkheden voor fysieke kerkdiensten nog steeds beperkt, met vanaf 1 juli een maximaal aantal van honderd aanwezigen. Het aantal GKv- en NGK-gemeenten dat het avondmaal niet langer wil uitstellen en kiest voor vieringen online en thuis, neemt dan ook toe. In Assen-Peelo (GKv) hebben ze al vanaf het begin van de coronacrisis daarvoor gekozen. Dominee Ernst Leeftink publiceerde op zijn website tips: <https://bit.ly/2zSgyG7>

» 'In deze tijd is er extra behoefte aan symboliek' «

De tips gaan over de manier waarop je de mensen de dienst thuis laat meebeleven. De inrichting van de ruimte waarin de dienst geleid wordt, krijgt aandacht in de eerste tip: 'Vier en bedien het avondmaal op een aansprekende manier. Juist in deze afstandelijke tijd is er extra behoefte aan symboliek.' Dat doen ze in Assen-Peelo door een

avondmaalstafel in de vorm van een kruis op te stellen, waarbij de predikant aan het boveinde staat. Zet het kruis in de beeldlijn van de camera, dan is het kruis thuis ook zichtbaar, adviseert Leeftink. Moet iedereen het avondmaal thuis meevieren? Maak duidelijk dat 'het contrast met een gewone avondmaalsviering groot is. En dat het daarom ook geen verplichting is om het thuis mee te vieren. Ook dan kun je nog steeds in dankbaarheid en gepaste eerbied de kerkdienst vanuit huis meebeleven'.

En verder

- » Leden van Het Kompas (GKv) en De Lichtzijde (CGK/NGK) in Zoetermeer speelden in het kader van de eenwording al voor de crisis spelletjes met elkaar. Maar dat kan ook digitaal: op 27 juni is er een SpelQuizzAvond via Zoom om elkaar te ontmoeten en toch weer samen te spelen.
- » Assen-Marsdijk (GKv) kende weer een *live* kringavond, maar wel coronaproof. De kringleden hadden via een briefje hun mening gegeven over wel of niet donor zijn, de briefjes in een pot gestopt en in tweetallen doorgepraat over de stelling die ze uit de pot visten.

- » 'Happen en trappen' deden ze in Enschede (Lasonderkerk, NGK) in het kader van de ontmoeting met elkaar. Een aantal gemeenteleden maakt kleine hapjes klaar, voor op de oprit en anderen fietsen daarlangs. Je doet maximaal vijf adressen aan en legt maximaal tien kilometer af. Om opstoppingen te vermijden, mag je maximaal tien minuten blijven hangen. Mensen moeten zich wel opgeven om voor iedereen een geschikte route klaar te maken. Organisatie: de dames van de Michacursus.

Lees-, kijk- en luistertips

VOOR GELOOFS- EN GEMEENTEOPBOUW

Dromen over de toekomst

Van de hand van onze Theoloog des Vaderlands, Samuel Lee, verscheen recent het boek *Verlangen naar een nieuw christendom*. In dit boek beschrijft Lee openhartig wat er in zijn ogen wezenlijk is voor het christendom van vandaag. Daarbij neemt Lee zijn vertrekpunt bij de pinksterbeweging, de denominatie van het christendom waarbinnen hij zelf actief is. Toch is wat hij te vertellen heeft over bijvoorbeeld leiderschap, de heilige Geest en de Bijbel zeker ook relevant voor andere kerken. Lee gaat in zijn boek allereerst in op enkele aspecten van de huidige pinksterbeweging die

aandacht verdienen, zoals emotionaliteit, overdrijvingen, prestatiereligie, tekenen en wonderen en het aanbidden van afgoden in de kerk. Ook behandelt hij vragen rondom financiële ethiek en institutionele integriteit. In het tweede deel bespreekt hij enkele theologische thema's, zoals de heilige Geest, de kerk, het koninkrijk van God en leiderschap en de Bijbel. Tenslotte gaat Lee in op de impact van de dialoog met andere denominaties, culturen en religies en presenteert hij een lijst met twintig kenmerken waaraan het door hem verlangde christendom zou moeten voldoen.

De brief aan Filemon

De brief van Paulus aan Filemon is een van de kortste geschriften in het Nieuwe Testament. Het boek telt nog geen driehonderdvijftig woorden. Toch biedt de korte brief een prachtig venster op de wereld van het vroege christendom en de krachtige uitwerking van het evangelie in een door slavernij gekenmerkt leven. Paulus doet in deze vrij persoonlijke brief een beroep op Filemon om 'het goede' te doen. Maar wat is dit

precies? Het open einde van de brief maakt de inhoud bijzonder actueel. Zeker als je bedenkt dat op dit moment naar schatting nog altijd 40,3 miljoen mensen een slavenbestaan leven. Hoe kunnen wij omgaan met deze moderne vormen van slavernij? Het boek *Kort maar krachtig* van Jermo van Nes wil graag helpen bij deze reflectie. Het boek bevat verschillende bijdragen van gelovigen die elk vanuit hun eigen perspectief naar de Filemonbrief kijken.

Gewone Catechismus

Afgelopen jaar verscheen de *Gewone Catechismus*, een catechismus bestaande uit honderd vragen en antwoorden die het christelijk geloof op een hedendaagse manier wil overdragen aan volgende generaties. De *Gewone Catechismus* weet de inhoud van ons geloof in weinig

woorden te vangen en nodigt daardoor uit tot verdere doordenking. Om je daarbij te helpen schreef Rolf Robbe het *101 dagenboek bij de Gewone Catechismus*. Dit dagboek bevat bij iedere vraag en antwoord uit de *Gewone Catechismus* een korte overdenking die erop gericht is dat je je de vragen en antwoorden eigen gaat maken. Ook vind je bij elke dag een vraag vooraf en achteraf om verder over het onderwerp door te denken, te praten of te zingen. Dankzij de opzet van de *Gewone Catechismus* komen in dit dagboek alle belangrijke thema's uit het christelijk geloof langs in 101 dagen!

Tieners zijn net mensen

Tijdens een vakantie in Duitsland maakten we ooit een wandeling door een kasteeltuin. Allerlei mooie bomen en dan opeens die citroenboom.

Met een kaartje erin: *'Bitte lasst mich hängen, bin noch nicht reif und deshalb ungenießbar!'* (Raak me niet aan, ik ben nog niet rijp en daarom ongenietbaar).

Ik heb een foto van het kaartje gemaakt. Het staat al jarenlang in de vensterbank op m'n werkkamer.

Tieners en aanraking. In een periode in je leven waarin je aan het leren bent om je eigen weg te zoeken, heb je ruimte nodig. Ruimte om te zoeken, twijfelen, uit te zoeken, te schuren, weg te lopen, terug te komen en keuzes te maken. Dan moet je geen mensen hebben die je dicht op de huid zitten met goede raad en bedoelingen – hoe goed bedoeld ook. Tieners zijn net mensen.

Afgelopen maart begonnen we enthousiast met de '3G-tour'. Als jeugdwerkers van GKv, CGK en NGK trokken we samen door het land. We vertelden dat je tieners vooral op de digitale snelweg vindt, dat je ze daar moet zoeken en dat dat belangrijk is vandaag de dag. Deze waarheid haalde ons snel in de afgelopen maanden. Opeens waren we allemaal aangewezen op die digitale snelweg. Waar we eerst op ons gemak nog keuvelend rondfietsten, sjeesden we binnen de kortste keren van livestream naar Teams en via Zoom naar de volgende online jeugdmeeting. De wereld van de jongeren was opeens de wereld van ons allemaal.

Maar ik hoor steeds vaker andere verhalen, van jongeren zelf en van de jeugdwerkers. Jongeren missen de real life contacten wel degelijk; die zijn reuze belangrijk voor ze. Zoals een 17-jarige zei: 'Ik baal zo dat het kamp niet doorgaat, dan spreek je tenminste mensen in het 'echie'.' Chillen met je vrienden op anderhalve meter is lastig en minder leuk, want tieners dagen elkaar niet alleen verbaal, maar ook fysiek uit. En die boete als je met z'n drieën in het park zit, maakt ook dat je je nog wel een keer bedenkt. Zij zijn klaar met al die digitale kerkdiensten, Zoomlessen op school, catechisatie en verenigingsavonden via Teams. Tieners zijn net mensen.

» Ze snakken naar contact in het 'echie' «

Ik las in de Bijbel over de naam van God: Jahwe, Ik ben die Ik ben en Ik ben erbij. God is een God van nabij. Zijn naam is niet 'Ik doe', 'Ik regel' of 'Ik organiseer', maar 'Ik ben'. Is dat niet onze opdracht als het gaat om tieners? In het spoor van onze God er voor hen zijn? Beschikbaar met onze tijd en aandacht, met onszelf. En denk nu niet meteen in allerlei programma's en concepten, maar ga samen naar het strand, maak een kampvuur, breng een chocoladereep en vraag hoe het met ze gaat. Gebruik dankbaar de digitale mogelijkheden. Maar geloof me: ze snakken naar contact in het 'echie', dus zet daarop in komende maanden. Tieners zijn net mensen.

PETRA KIKS IS ADVISEUR BIJ NGK JEUGDWERK.

> De rubriek Jeugdwerk heeft een uitgebreide online versie. Dit online deel biedt extra verdieping, bronnen en adviezen om praktisch met het thema aan de slag te gaan. Ga naar www.onderwegonline.nl/jeugdwerk-OW614.

Opgebrand

Een opgebrande lucifer. Heel naar als dat met je gebeurt. Een burn-out wordt dat genoemd. Zover wil niemand komen. En wie het heeft meegemaakt, wil er liever nooit meer naar terug. Maar hoe blijf je daar weg?

Nee, ik ben stil geworden, ik heb mijn ziel tot rust gebracht. Als een kind op de arm van zijn moeder, als een kind is mijn ziel in mij.

Psalm 131:2

Dat ga ik natuurlijk niet even in twee pagina's oplossen. Maar cijfers over burn-out geven te denken. Een op de zeven mensen van de Nederlandse beroepsbevolking heeft ermee te maken. Bij elkaar dus een slordige miljoen mensen. Zoveel mensen dus die zichzelf opeens aantreffen op een punt in hun leven, dat ze zeggen: het lukt me niet meer, ik heb rust nodig; laat het klaar zijn met opgejaagd worden, afgejakkerd en uitgewoond. Waar vind ik rust, rust voor mijn ziel? Ook voor David was dat blijkbaar een vraag. Ik heb rust gevonden, zegt hij in Psalm 131. Als een kind is nu mijn ziel in mij. Mijn ziel, die meest intieme en kwetsbare plek van wie ik zelf ben. Maar het kwam hem niet aanwaaien. Aan de rust van nu ging een wereld van onrust vooraf. 'Ik heb mijn ziel tot rust gebracht', zegt David. Hij heeft zich ertoe moeten zetten om de rust te vinden die hij nu ervaart, als een kind bij zijn moeder op schoot.

Te hoog reiken

De onrust waarin David leefde, wijt hij niet aan de omstandigheden. Dat was op zich niet vreemd geweest. Jarenlang leidde hij een turbulent, opgejaagd leven als vluchteling voor koning Saul. Toen hij eenmaal koning was, bleef het onrustig, van confrontaties met vijanden tot crises in zijn gezinsleven. Maar dat benoemt hij niet als de onrust die hem in de greep houdt. 'HEER, niet trots is mijn hart, niet hoogmoedig mijn blik, ik zoek niet wat te groot is voor mij en te hoog gegrepen', zo begint de psalm. Davids onrust ontstond binnenin hemzelf, in het zoeken naar wat te groot is voor hem en te hoog gegrepen. Met trots en een gezonde dosis zelfbewustzijn is niets mis. Anders wordt het, als het een soort ongenaakbare trots is, waarmee jezelf groter maakt dan je bent en uit gaat kijken boven anderen. Trots die je doet zeggen: ik kan het wel alleen, ik heb niemand nodig. 'Wat te groot is voor mij en te hoog gegrepen.' In Psalm 139 worden daar de dingen mee bedoeld die zijn voorbehouden aan

God. Zaken waar jij je als mens niet mee bezig hoeft te houden: het uitstippelen van je levenspad en het vasthouden van je bestemming als mens. Dat was mijn onrust, zegt David, ik reikte te hoog, hoger dan wat goed voor mij is als mens.

Het godje in mij

Davids wereld is anders dan die van ons en zijn leven niet dat van jou en mij. Maar zo'n negenhonderd jaar voor Christus benoemt hij een aantal patronen waar wij mensen nog steeds in vast kunnen zitten. Patronen waar we opeens oog voor krijgen, nu vanwege het coronavirus onze wereld en samenleving luid knarsend tot stilstand komt. Is het wel zo goed, dat gedraaf en gevlieg van ons? Hoeveel zielenonrust creëren we zelf met onze nadruk op zelfredzaamheid en de illusie dat wij wel ons leven zelf kunnen maken en breken? Maar kijk nu: zoveel hebben wij met elkaar dus niet in de hand. Eigenlijk zijn we super kwetsbaar.

>> Dat godje in mij zal mij niet redden <<

Het coronavirus treft velen van ons hard en pijnlijk. Tegelijk is het een *blessing in disguise*. We staan stil, kijken om ons heen en ontdekken hopelijk: dat godje in mij zal mij niet redden en mij niet de weg wijzen naar mijn echte bestemming. Tijd om het over een andere boeg te gooien.

Buigen

David heeft het over een andere boeg gegooid. Ik stel me voor dat het is gegaan om een proces van langere tijd. Komen tot inzicht vindt nooit plaats in een kort moment. Zeker niet dit proces, waarin je als mens je trots onder ogen ziet en bereid bent om die te

>>

» Hoeveel zielenonrust creëren we zelf met onze nadruk op zelfredzaamheid? «

gaan afleren. De Engelse predikant Charles Spurgeon schijnt van Psalm 131 gezegd te hebben dat het een van de kortste psalmen is om te lezen, maar een van de langste om te leren. Want Psalm 131 gaat over de weg van meer naar minder, van groot naar klein, van selfsupporting naar hulpbehoevend. Kortom: de weg die je niet wil, een weg die pijn doet. In het, in mijn ogen mooie, boekje *Mindful met Jezus* van Philip Troost noemt hij het 'de weg van leren buigen'. Jezelf klein maken voor God. Ophouden met grote verhalen en misplaatste trots. Die weg doet pijn, maar het is de enige weg die kan leiden tot een waarachtig nieuw begin. Het is namelijk een weg waarin je niet alleen maar iets verliest, maar vooral iets wint. Een nieuw besef van de echte verhoudingen in het leven, een nieuw besef van God. Er is een plek waar ik mezelf niet hoeft te overschreeuwen of groter te maken. Een terreurvrije ruimte, waar niemand zomaar naar binnen kan en waar je ontdekt hoe het echt zit: ik ben Gods geliefde kind. Hij, mijn Vader, is als de Moeder voor mij, in wiens veilige omhelzing ik kan zijn wie ik ben.

Zonder opgejaagd te worden, mij afgemat te voelen of afgeleid door mijn trots. Gewoon geliefd, wie ik ook ben, wat ik ook doe en waar ik ook heen ga.

Terug naar God

Bijna klinkt dat als moderne psychologie: terug naar het kind in jezelf. Wat mij betreft zie je dat zo. Wellicht dat in de therapieën die wij ondergaan, inzichten worden aangereikt die David in zijn bestaan al ontdekte. In ieder mens, hoe sterk en stoer ook, zit nog dat kleine kind dat geborgenheid en bescherming nodig heeft, een veilige en terreurvrije ruimte waarin het onvoorwaardelijk wordt geliefd. Bij God vind je precies die ruimte. Daarom, zegt David, is nu 'als een kind mijn ziel in mij'. Jammer dat de NBV een mooi detail heeft weg vertaald. David zegt namelijk letterlijk: Als een *gespeend* kind is mijn ziel in mij.

» Bijna klinkt dat als moderne psychologie: terug naar het kind in jezelf «

En dat is wat anders dan de zuigeling op de arm van zijn moeder die op tijd voeding ontvangt. Een gespeend kind is het kind van de borst af en komt dus niet meer bij de moeder om de melk die zij geeft. Nee, het wil gewoon lekker bij mama zijn en genieten van de liefde die zij geeft. Wij hoeven geen baby's te worden. Wij zijn vrije, spelende kinderen van God en draaien onze rondjes in onze echte wereld met alles wat die van ons vraagt. Maar je bent steeds weer bij Hem welkom om te voelen wat er echt toe doet en te beseffen hoe het echt zit: ik word geliefd en omhelsd; niets van wat ik doe, voegt daar iets aan toe en niets wat ik niet doe of niet kan, doet daar iets aan af. Is dat de garantie dat je nooit bij die opgebrande lucifer terecht komt? Was het maar zo. Maar toch, het is wel een weg, een wenkend perspectief, iets om je eigen te maken, gaandeweg en stukje bij beetje. Niet die opgebrande lucifer, wel dat kind bij Moeder op schoot!

MAURITS OLDENHUIS IS PREDIKANT VAN DE GKV BERGSCHENHOEK

Vragen om over na te denken of te praten:

1. Wat zijn, via jezelf of anderen, jouw ervaringen met burn-out?
2. Herken jij dat veel van de onrust in je niet te wijten is aan omstandigheden, maar eerder in jezelf kan zitten? Kun je dat voor jezelf eens invullen?
3. 'Wij reiken te hoog.' In hoeverre ben jij het hiermee eens? Hoe zie je dat terug in onze wereld van vandaag?
4. Wat lijkt jou moeilijk en mooi aan buigen voor God?
5. Vul dat beeld van dat gespeende kind bij moeder op schoot eens verder in. Past het bij jou? Hoe zou het er voor jou uit kunnen zien?
6. Wat zou jij concreet in jouw patronen kunnen en willen veranderen om bij de opgebrande lucifer vandaan te blijven en uit te komen bij het gespeende kind bij Moeder op schoot?

Commissie: vrouw-in-ambt-besluit niet terugdraaien

De GKv-synodecommissie die de besluitvorming over de revisieverzoeken over vrouwelijke ambtsdragers heeft voorbereid ziet geen reden om het besluit van de vorige synode terug te draaien. Die sprak uit dat er, Bijbels gezien, ruimte is om vrouwen te roepen tot het ambt van predikant, ouderling en diaken. 23 GKv-gemeenten hebben gevraagd om het besluit ongedaan te maken; 21 gemeenten vinden de onderbouwing te mager.

In het rapport *Elkaar van harte dienen* (een verwijzing naar Opwekking 378) bespreekt de commissie de bezwaren tegen vrouwelijke ambtsdragers. Tegenover het gebruik van Genesis 1 en 2 om een voorrangspositie van de man te bepleiten, zegt het rapport dat deze hoofdstukken 'alle nadruk leggen op de eenheid, de verbondenheid, de gezamenlijkheid van man en vrouw. Niet rangorde of verschil, maar eenheid is het sleutelwoord'. Ook de manier waarop Paulus deze hoofdstukken aanhaalt, wijst volgens het rapport 'niet op een tijdloze gezagspositie van mannelijke ambtsdragers, maar juist op

(herstel van) eenheid en gelijkheid van man en vrouw. Paulus' woorden vormen daarom geen belemmering om vrouwen in de ambten te laten dienen'. Dat geldt ook voor de zogenaamde zwijgteksten (1 Korintiërs 14:34-35 en 1 Timoteüs 2:11-15) in Paulus' brieven. Verder gaat de commissie uitvoerig in op de culturele context van de Bijbel en de rol die de cultuur mag spelen in de keuzes van christenen en kerken.

Samenvattend komt de commissie tot de conclusie 'dat in haar ogen, vanuit de Schriften gezien, mannen en vrouwen in alles elkaar hebben te dienen, dat er geen sprake is van meer of minder of van een voorschrift dat de man superieur is ten opzichte van de vrouw maar dat ze op gelijke wijze kunnen worden ingezet bij allerlei kerkelijke taken, inclusief de ambten'. Ze roept kerken en kerkleden die tot een andere conclusie komen op tot vertrouwen en eenheid te midden van verschillen, nu het fundament van de kerk niet in geding is. Het rapport is hier te lezen: lv-gs2020.nl/download/1519.

De GKv-synode zal op 4 en 5 september een besluit nemen over de revisieverzoeken.

Komen en gaan

Aangenomen naar GKv Zwartsluis: kandidaat A.J. Riemer (Kampen); naar GKv Meppel: kandidaat K.S. Tamminga (Kampen); naar GKv De Open Poort (Hattem-Noord): A.M.J. Leene (Stellenbosch-Wes, Zuid-Afrika). Daarmee wordt Almatine Leene de eerste vrouwelijke predikant in de GKv.

Preekbevoegdheid verleend (NGK) aan E.J. Wessels-Schuurman (Veenendaal), beppie.wessels@gmail.com en P.H. Vrijmoeth (Houten), pimhayo@hotmail.com

Afscheid wegens emeritaat van GKv Enumatil: T. Dijkema, die de GKv-gemeenten van Twijzel en Kollumerzwaag-Zwaagwesteinde (1979), Zutphen (1984), 's-Hertogenbosch (1991), Zoetermeer (1998) en Enumatil (2011) diende; van GKv Berkel en Rodenrijs: H. van den Berg, die de GKv-gemeenten van Hoek (1980), Assen-Zuid (1984), Dalfsen (1994) en Berkel en Rodenrijs (2001) diende.

De kerkenraad van GKv De Horizon (Gramsbergen) heeft na goedkeuring door de classis aan ds. K.A. van der Meer (53) op zijn verzoek om gewichtige redenen ontheffing uit het ambt van predikant verleend. Ds. van der Meer was sinds 2008 predikant van deze gemeente en daarvoor van de GKv Harkstede i.c.m. Overschild (1994) en Loppersum i.c.m. Westeremden (2002).

Wie vult het archief van *De Reformatie*?

Het blad *De Reformatie*, een van de twee voorgangers van *OnderWeg*, heeft sinds de oprichting in 1920 een lange geschiedenis achter zich. Heel wat jaargangen zijn in het archief – zie www.dereformatie.nl - digitaal beschikbaar. Maar een flink aantal ontbreekt nog. Sinds kort zijn er (ook financiële) mogelijkheden om de ontbrekende jaargangen te digitaliseren. Het gaat om jaargang 28 tot en met 58 en jaargang 60 tot en met 66.

Wie heeft een of meer van deze jaargangen (of losse bladen die binnen die jaargangen verschenen zijn) in de kast staan?

En zo ja, zou je die gratis ter beschikking willen stellen, zodat het hele archief een plek kan krijgen op de website van *OnderWeg*? Vanzelfsprekend worden verzendkosten vergoed. Exemplaren kunnen gestuurd worden naar Bernard Bos, Polhaarweg 31, 7721DX in Dalfsen.

Bij voorbaat dank voor de moeite!

Bestuur/uitgever *OnderWeg*

A close-up portrait of an elderly man with white hair and a beard, wearing round glasses and a light blue button-down shirt. He is looking directly at the camera with a slight smile. The background is a blurred green hedge or tree.

HISTORICUS JAAP SCHAEFFER

Kluzenaar met ontdekkingsvreugde

TEKST SJOERD WIELENGA BEELD BODO TEUDLER

Hij wijdde generaties gereformeerde scholieren in in wereld van volwassenen en vertelde over de farao's, Napoleon en Bismarck alsof hij er zelf bij was. Vanuit Duitsland blijft voormalig geschiedenisdocent en historicus Jaap Schaeffer zich verwonderen over de raadselachtigheid van de wereld. 'Als je in een persoonlijk God gelooft, zul je ook moeten aanvaarden dat Hij zichzelf niet uitlegt.'

Jaap Schaeffer is niet van de smalltalk. Ik heb mijn oud-docent een jaar of twintig niet gesproken, maar Schaeffer slaat de sociale plichtplegingen over (die volgen twee uur later) en steekt direct van wal. Binnen twee minuten gaat het over de roman 'A la recherche du temps perdu' van de Franse intellectueel Marcel Proust, waarvan hij in de Duitse vertaling in deze tijd honderdvijftig pagina's per dag leest. Want dat is zijn leven: 'Dat ik altijd maar weer lees en lees en lees. Ik verwonder me over de gecompliceerdheid en de wonderlijkheid van het bestaan.'

Het gesprek voeren we telefonisch, het is coronatijd en Schaeffer een heer op leeftijd. Bovendien wil ik niet onnodig reizen, Schaeffer woont sinds 2007 in heuvelachtig Duitsland, vlakbij Daun, vijfhonderd meter boven de zeespiegel. Zijn vrouw Lies was al ziek toen ze van Rotterdam naar de rust van Duitsland verhuisden. In 2009 overleed ze, hij bleef er wonen, alleen. Vanwege de coronacrisis ziet hij zijn kinderen en kleinkinderen niet. 'Het is een soort avontuur, deze tijd. Ik ben er toeschouwer van. Aan het begin vond ik het wel angstig. Op een ochtend hoorde ik via de autoradio het lied 'You'll never walk alone', dat op hetzelfde moment in heel Europa werd gedraaid. Dat ontroerde me echt. Het is natuurlijk een voetballied, maar als christen kun je het je goed toe-eigenen. Alsof God me een klopje op mijn schouder gaf: "Toe maar Jaap, het gaat goedkomen".'

U publiceert de afgelopen decennia regelmatig over de vraag of we Gods hand in de geschiedenis kunnen aanwijzen. Hoe ziet u, wat dat betreft, de coronacrisis? 'Ik ben heel voorzichtig om te spreken over een straf van God. Maar natuurlijk, mensen worden beproefd. Het hele leven is een beproeving. Voor moderne christenen is dat een lastige zaak, omdat wij spreken over een persoonlijke God die nabij is in zijn liefde en

goedheid. Dat is zeker zo, maar de raadselachtigheid waarmee God met ons omgaat, vergeten we vaak. Zo wordt God een therapeut, een vriend die dichtbij is. Maar als je God wérkelijk als een persoonlijk God serieus neemt, moet je ook zijn ongemakkelijke kanten accepteren. Die passen niet zo goed in het persoonlijke godsbeeld dat wij koesteren. God is geen schaakgrootmeester en wij de pionnen op het bord. Nee, God is medespeler. Hij is bij het kwaad betrokken door het te bestrijden. De kruisiging bijvoorbeeld was een afschuwelijk menselijk misdrijf. Het wonderlijke is dat Hij mensen vangt in hun eigen netten van zonde en misdrijven. Juist door die kruisiging is het kwaad overwonnen.'

Er is dus geen duidelijk antwoord?

'Inderdaad, je krijgt het niet rond. Dat typeert het christelijk geloof. De islam legt een sterke nadruk op de almacht van God en een perfecte schepping. Maar in de Bijbel vind je waarom-vragen die geen antwoord krijgen. Jezus roept: 'Mijn God, waarom hebt u mij verlaten?' Die vraag krijgt geen antwoord. Als je in een persoonlijk God gelooft, zul je toch ook moeten aanvaarden dat Hij zichzelf niet uitlegt. Dat is een verschil met mensen onderling: als je niet

Jacob Schaeffer (1942) studeerde geschiedenis en Nederlands. Hij was geschiedenisdocent aan de GSR in Rotterdam, hoofdredacteur van het wetenschappelijke tijdschrift Radix, redacteur van het literair tijdschrift Bloknoot, bestuurslid van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap en gaf lezingen. Ook was hij voorzitter van de Missionaire Arbeid Rijnmond en ouderling in de GKv Rotterdam-Centrum, op het laatst als coach van ouderlingen. Hij heeft drie kinderen en vier kleinkinderen.

begrepen wordt, vouw je jezelf als het ware uit en vertel je hoe de vrouwen lopen. God doet dat niet, Hij is die Hij is, niet 'gevouwen'. Maar een ding zegt Hij wel: Ik ben op jullie betrokken en ik heb een plan. Als je beproevingen overkomen, kun je als kind van God zeggen: en tóch is Hij een liefdevolle God.'

Doorgaande reformatie

Jaap Schaeffer werd in het tweede oorlogsjaar geboren in Amsterdam-West als oudste in een gezin van vier. 'Mijn vader was een bevlogen man, zeer gelovig en - anders dan ik later - voorstander van doorgaande reformatie. Hij wilde ook doorgaande reformatie in de opvoeding. Toen ik vijf, zes jaar was vertelde hij me al over kerkgeschiedenis. Ik vond het geweldig. Maar hij las ook gedichten van Marsman en detectives voor. Er was een zekere openheid naar de wereld. Ik had een sterke band met hem.' In 1957, Schaeffer was vijftien jaar, gooide zijn vader het roer om. Van directeur van een brandstoffenzaak werd hij gereformeerd-vrijgemaakt predikant. Het gezin verhuisde naar Uithuizen. 'Dat ik van een gewoon gezin in een pastorie kwam, was een hele aparte ervaring. Je moest je goed gedragen.'

» 'De raadselachtigheid waarmee God met ons omgaat, vergeten we vaak' «

Terugblikkend constateert hij dat de vrijgemaakte kerken van toen 'sektarische trekken' hadden. Niettemin ervoer hij de kerk van zijn jeugd als een 'geestelijke avant-garde'. 'Het gevoel van een geweldig nieuw begin. Er gaat iets bijzonders gebeuren met onze kerken.'

Het kwaad als inbreker

Zijn gelukkige jeugd nam een treurige wending tijdens zijn eerste studiejaar. Hij woonde net op kamers in Groningen toen zijn moeder, 46 jaar, kanker kreeg. 'Toen ik hoorde dat ze op sterven lag, fietste ik als een gek dertig kilometer naar Uithuizen. Volstrekt uitgeput kwam ik aan. Mijn moeder zat nog op een stoel. Ze zei dat ze het belangrijk vond dat wij God trouw zouden blijven en dat we onze band met Jezus zouden behouden. Daarna ging ze op bed liggen. Die nacht is ze gestorven. Ik zie nog voor me hoe mijn vader de trouwring van haar vinger haalde. Dat was diepingrijpend. Na de begrafenis was ik echt van de kaart. De onbegrijpelijkheid van het kwaad

kon ik niet bevatten. Ik kon er niet bij dat het mij moest overkomen.'

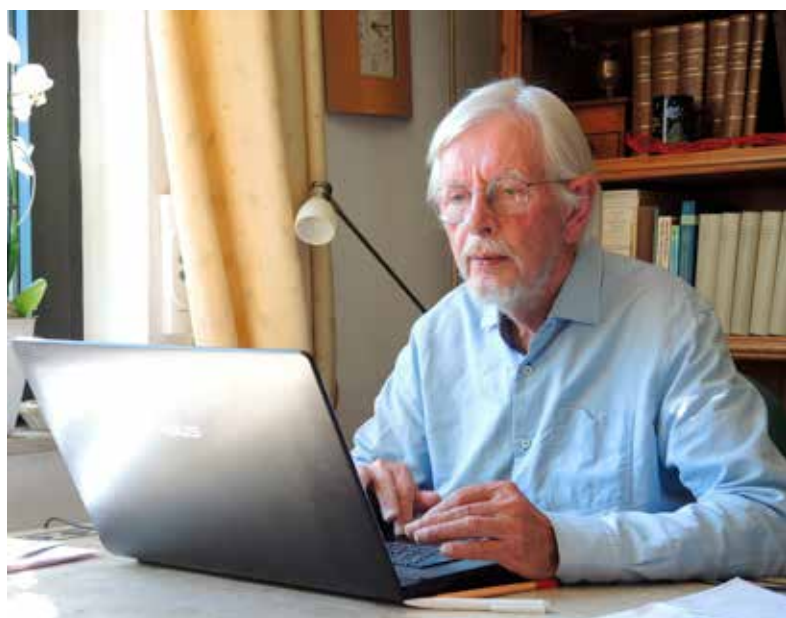
Was dat een vraag aan God?

'Dat niet. Maar ik besepte vooral hoezeer het kwaad een inbreker is als je achttien bent. En natuurlijk de ellende van de lege plek thuis. Interessant: het goede zie je nooit als inbreker en het kwaad wel. Als de wereld alleen door een blinde natuur zou zijn ontstaan, zouden we toch nooit op de gedachte komen dat het kwaad een inbreker zou zijn? Waar komt dat vandaan?'

Destijds realiseerde hij zich niet hoe jong zijn moeder eigenlijk overleed. 'Pas later dacht ik: zes-en-veer-tig jaar! Als mijn moeder was blijven leven, waren mijn herinneringen aan haar vast kleurrijker geweest. Nu zijn ze goeddeels vervaagd.' Zijn vader overleed vele jaren later, in 1994. Inmiddels, met het verstrijken van de jaren, overheersen de goede herinneringen aan zijn vader. Dat is wel eens anders geweest, want 'wonderlijk genoeg' kregen Schaeffer en zijn vrouw in de jaren negentig een conflict met hem. Veel wil hij er niet over kwijt. 'Maar het was raadselachtig en een zware last. Op zeker moment is de strijdbijl begraven.'

Exotisch

Veertig jaar lang, van 1967 tot 2007, stond zijn leven in het teken van zijn docentschap geschiedenis aan de gereformeerde scholengemeenschap in Rotterdam, waar ook zijn vrouw docent was (maatschappijleer) en van leerlingen de bijnaam 'Lady-Schaef' kreeg. In Rotterdam wordt Schaeffers naam nog altijd met respect uitgesproken. Hij is het grote voorbeeld van jongere geschiedenisdocenten, soms zijn oud-leerlingen. Onderwijsminister en oud-leerling Arie Slob noemt hem

Diaconale vriendschap

Toen het virus uitbrak en alles op slot ging, begon in Amsterdam de voedseluitdeling. Kerken werden distributiepunten. Van collecteopbrengsten werden aardappelen en uien ingekocht bij boeren in de polder. Duizenden mensen zagen kerkmensen in touw voor hun levensonderhoud. Diaconaat in coronatijd. Een verhaal kwam ons zeer nabij. Dat gaat over een groep ongedocumenteerde Brazilianen. Arbeidsmigranten in de schoonmaak en de oppas. Toen corona kwam, stonden zij op straat. Zonder inkomen, zonder vorm van zorg van hun voormalige werkgevers die eerst goedkoop van hen hadden geprofiteerd. Zonder recht op uitkering of hulp van de overheid. Voor deze groep Portugees-sprekenden werd een voedselpunt ingericht. Er liepen lijntjes naar de ChristenUnie, naar enkele kerken, en zo kwam dit op gang. In de Noorderkerk (PKN) en de GKv van Amsterdam-Centrum werd gecollecteerd. Kerk in Actie beloofde het bedrag te verdubbelen. Wekelijks was ongeveer zeventienhonderd euro nodig. Dat geld kwam er steeds, dankzij een uitdijend net van diaconale vriendschap in coronatijd.

» Wie zegt dat de kerk niet leeft? <<

Vanuit Lisse werd een vrachtwagen aangeboden, de boer in de Flevopolder halveerde de rekening voor de vijf ton aardappelen, in Barneveld konden vijftienduizend eieren goedkoop worden ingekocht, ondersteund door een collecte van de plaatselijke GKv. Jongeren uit Barneveld stonden even later eieren in te pakken in een kerk in West, zij aan zij met jonge Brazilianen.

Ik houd niet van getob, ook niet over de kerk. Wie zegt dat de kerk niet leeft? De kerk van Christus, die zich toelegt op liefde en barmhartigheid, maakt nieuwe vrienden in tijden van corona. Kerken worden zichtbaar en niet alleen *online*. Beter dan ooit kan ze nieuwe relaties leggen, via netwerken, met de telefoon in de hand. Bij verlies van inkomen en levensonderhoud, bij ziekte en tegenspoed, in goede en kwade dagen.

Hierachter staat Christus, die met en voor ons zijn kerk vergadert, beschermt en bewaart, ook in tijden van corona. Echt. Dit verhaal laat het zien.

ROEL KUIPER IS RECTOR VAN DE
THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT IN
KAMPEN

in interviews zijn favoriete docent en historicus George Harinck schreef eens over zijn geschiedenisdocent en latere vriend: 'Drs. Jac. Schaeffer – de drie onderdelen van zijn naam hadden alle iets exotisch voor mij.' Harinck herinnert zich 'iets souverains in zijn houding' en de glimlach die om Schaeffers lippen zweemde. Diens lessen waren 'een uitnodiging tot bezinning dankzij een sfeer van vertrouwen'.

>> 'Mijn leerlingen ontroerden me soms' <<

Jachthond

Ik herken deze beschrijvingen ook. De drieslag in zijn naam had iets mysterieus, evenals de man zelf die zich redelijk onopvallend – meestal in grijze of beige pakken – door het schoolgebouw bewoog.

Dat alleen het noemen van Schaeffers naam al emoties oproept, bleek wel toen ik op sociale media liet weten hem te gaan interviewen. Dat leverde meer dan veertig enthousiaste reacties op uit verschillende generaties. Zijn wijsheid, vertellerskunst, eruditie, humor en betrokkenheid werden geroemd. 'Allemachtig!' reageert Schaeffer, geconfronteerd met het aantal reacties, uit de grond van zijn hart. Het enthousiasme is wederzijds, zegt hij. 'We hadden het goed bij elkaar. Ik zag het als mijn opdracht om menselijk met hen om te gaan en er samen iets moois van te maken. Dat maakt het leven boeiend en interessant. Ik schreef eens: een gelukkige klas is een van de mooiste dingen op aarde.'

Hij kijkt met 'veel genoegen en vreugde' terug op zijn leraarschap, zegt hij. Jaren geleden op een terrasje in Duitsland, zijn vrouw leefde nog, zag hij een groep vijftien-, zestienjarigen voorbijkomen. 'Mijn vrouw zei: "Je kijkt ernaar als een jachthond die het wild ruikt".' Hij lacht hartelijk om die wonderlijke vergelijking. 'Mijn leerlingen ontroerden me soms. Hun weetgierigheid en hun ongemakkelijkheid. Dat je dacht: ach, die kinderen hebben nog een heel leven voor zich... Het mooie was dat ik jonge mensen in mocht leiden in de wereld van de volwassenen. Ik kon een gids zijn, hen leren hoe mensen in elkaar zitten.'

SJOERD WIELENGA IS JOURNALIST, TEKSTSCHRIJVER
EN EINDREDACTEUR

Lees de rest van het interview met
Jaap Schaeffer op onze website:
www.onderwegonline.nl/schaeffer-vrij.
'De GKv is soms een a-traditioneel zootje'

Monument voor Gods verborgen krachtenveld

De aartsengel Michaël geldt als patroonheilige van Zwolle; de Grote of Sint Michaëlskerk is aan hem gewijd. Op het torentje van het portaal waakt hij al eeuwenlang, om de stad te beschermen tegen het kwaad. Sinds 2010 staat voor de kerk ook een transparante sculptuur van lichtgroen massief glas. Dit kunstwerk is opgebouwd uit driehonderdvijftig glasplaten, waar het licht ieder moment van de dag op een andere manier doorheen schijnt: een levensgrote 'Glazen Engel'. Zo wilde Herman Lamers, de kunstenaar, Michaël niet hoog van de toren laten blazen, maar midden tussen de mensen zetten.

Drie jaar later werd de drie meter hoge glazen mal die gebruikt was om het kunstwerk te vervaardigen, door (oud)medisch specialisten geschonken aan het nieuwe Isala ziekenhuis. Deze 'virtuele engel' is het alter ego van Michaël. Duidelijk laat de engelenfiguur zich herkennen, hoewel hijzelf ontbreekt. Misschien maakt de mal wel meer indruk dan het oorspronkelijke beeld. Je ontwaart de contouren van een engel die er niet is. Alleen het omhulsel getuigt van Michaëls aanwezigheid.

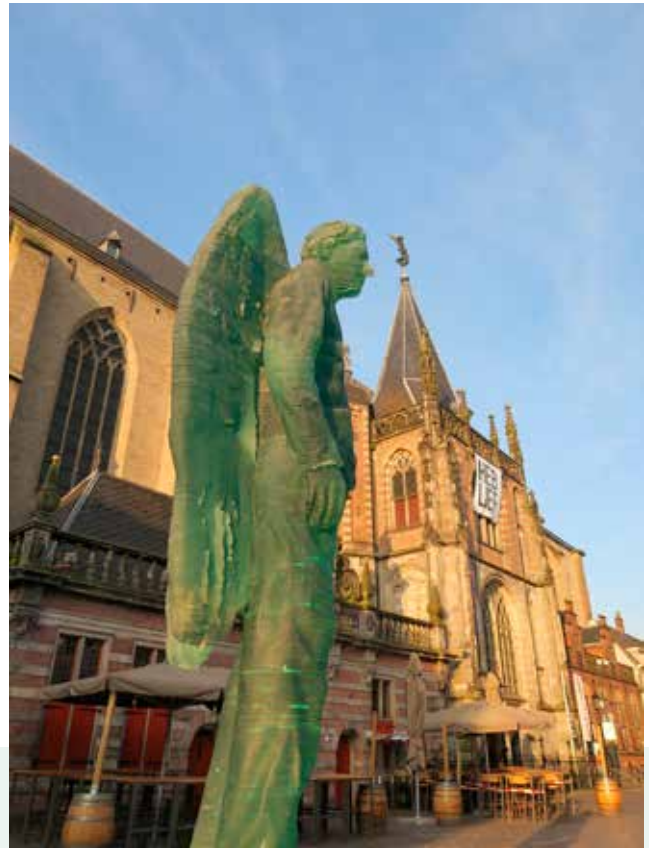
Aartsengel

Het Oude Testament noemt Michaël bij naam in het boek Daniël, als de beschermengel van Israël. In het Nieuwe Testament is Michaël de aanvoerder van het engelenleger; bovendien wordt hij betiteld als 'aartsengel' (Judas 9; Openbaring 12:7). Het voorvoegsel 'aarts' heeft niets met de aarde te maken, het komt van het Griekse *archè*: 'begin, voorrang, top', en duidt op belangrijkheid (vergelijk aartsbisschop). Aartsengelen zijn topfunctionarissen uit de hemelse wereld en ze hebben persoonsnamen. Behalve Michaël kennen we uit de canonieke boeken ook Gabriël, en Rafaël uit het apocriefe boek *Tobit*. Hun namen eindigen allemaal op -el, verwijzend naar God. Er is een rooms-katholieke feestdag voor dit drietal engelen op 29 september. Aartsengelen zijn de belangrijkste dienaren van de Allerhoogste. Openbaring 8:2 spreekt over zeven engelen voor Gods aangezicht. Ook Michaël staat de Almachtige terzijde. Hij is de hemelse beschermheer van Gods volk op aarde, een onvermoeibare strijder tegen

de macht van het kwaad, de opperbevelhebber van de strijdkrachten van het koninkrijk. Merkwaardig genoeg komt Michaël voor op twee plaatsen in Paulus' brieven aan de Tessalonicenzen zonder dat zijn naam wordt vermeld.

Bazuinblazer

'Want wanneer het bevel gegeven wordt, als de stem van de aartsengel weerklinkt en de bazuin van God, dan zal de Heer zelf van de hemel neerdalen...' (Willibrordvertaling). 1 Tessalonicenzen 4:16 tekent de rol van Michaël in een vooruitblik naar de wederkomst. Eerst klinkt een luid commando, schrijft Paulus. Op dat moment zullen alle doden de stem van Gods Zoon horen en uit hun graf komen (Johannes 5:28-29). Vervolgens zal een dubbel signaal te horen zijn: de stem van een aartsengel en het geluid van een bazuin. Zoals Gods verschijning op de Sinai met bazuingeschal werd aangekondigd, zo zal het ook gaan bij de verschijning van de Heer. De sjofar werd in Israël gebruikt om alarm te blazen; heel het volk moest zich dan verzamelen. Bij de wederkomst zal geen gewone sjofar klinken, maar 'de bazuin van God', een superbazuin. Alsof er een reusachtige wekker rinkelt om overal ter wereld de doden te doen opstaan. De achterliggende verwachting is dat God had beloofd zijn verstrooide volk Israël ooit weer samen te brengen. Dan zal niemand op het appèl ontbreken wanneer de laatste bazuin 'verzamelen' blaast. Alle gestorven gelovigen zullen herleven om samen met de levenden voor altijd bij de Heer te zijn. Het stem- en bazuingeluid van Michaël kan niemand ontgaan.

Tegenhouder

'Het geheim der goddeloosheid doet zijn werking al gevoelen; alleen moet degene die hem nu tegenhoudt nog van het toneel verdwijnen' (Willibrordvertaling).

2 Tessalonicenzen 2:7 gaat over iemand die zich verzet tegen en verheft boven God. Op het laatst zal de wetteloosheid in eigen persoon zich manifesteren. Misschien belichaamd in één figuur of in een groep, misschien via de tijdgeest. Vooral hoogmoed is typerend voor de eindtijd. Er is een anti-goddelijke macht actief, zegt Paulus, die de hele wereld misleidt. Als gevolg daarvan hechten mensen geen geloof meer aan de waarheid en verheugen zich over het onrecht. Die duivelse opponent kan echter niet zomaar zijn gang gaan. Hij wordt tijdelijk afgeremd door de 'tegenhouder': de superieure macht van een aartsengel. Michaël, die in de schaduw van de Almachtige opereert, weet het kwaad binnen de perken te houden.

Wanneer de 'tegenhouder' van het toneel verdwijnt, komt er ruimte voor de Heer zelf, die het kwaad definitief zal uitschakelen. De wetteloze wordt omvergeblazen en het recht zal zegevieren.

Luchtsteun

Aldus het anonieme optreden van de aartsengel Michaël. Er zijn engelen om ons heen, een hemelse legermacht.

Zij laten zich niet verklaren, maar evenmin wegverklaren. Engelen maken Gods aanwezigheid concreet. Vaak zijn ze onzichtbaar aanwezig – we merken hen niet op. Soms laten engelen een afdruk achter. Niet altijd passen ze in menselijke kaders. Wel wijst de mal van Michaël op wat in het verborgene plaatsvindt. De laatste bazuin is nu nog toekomstmuziek en de 'tegenhouder' doet zijn werk strategisch achter de coulissen. Maar laten we nooit vergeten wat er in de engelenwereld gebeurt om de gelovigen bij te staan en de voltooiing van Gods koninkrijk te bewerken. Zonder luchtsteun bleven we nergens!

Michaël betekent: 'Wie is als God?' Zowel zijn naam als zijn heldhaftige optreden wijst op de overmacht van God. Daarbij treedt Michaël niet zelf in de schijnwerpers, want als aartsengel is hij in dienst van de Almachtige. Tegenover de invloed van het kwaad staat dus een goddelijke overmacht die zelfs de dood van zijn heerschappij berooft. Zo mag de mal van Michaël gezien worden als een monument voor Gods verborgen krachtenveld.

ROB VAN HOUWELINGEN IS HOOGLERAAR NIEUWE TESTAMENT AAN DE THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT IN KAMPEN

de Wittenberg
ontdekken | geloven | beleven

Vijf maanden
INSIDE-OUT
Ontdek jouw plek
in Gods wereld!

Meer weten? Kijk op **DEWITTENBERG.NL**

**Ontvang gratis onze
niewsbrief met nieuws,
opinions en interviews!**

**Onder
Weg** HOOPVOL EN
INSPIREND

**MELD JE
NU AAN!**

onderwegonline.nl/nieuwsbrief

GlobalRize geeft kerken software en cursussen cadeau

evangelisatie en toerusting

**Geschikt voor: vereniging, kring,
catechisatie en Bijbelstudie.**

**NIEUW
EN
GRATIS**

  GlobalRize
ZENDING VIA INTERNET **KerkDigitaal**

globalrize.nl/kerkdigitaal

— herhaalde oproep —

 **amersfoort
noord**

**NGK Amersfoort-Noord zoekt
Predikant(en) m/v (0,6 - 1 fte)**

Wij zijn een informele, gastvrije en wat eigenwijze gemeente van circa 500 leden uit diverse kerkelijke achtergronden in Amersfoort-Noord. We bestaan uit relatief veel jonge gezinnen en koesteren de diversiteit in onze gemeente. We zoeken een predikant die onze gemeente toerust en verbindt vanuit het evangelie van Jezus Christus.

Ben jij een predikant die:

- gegrepen is door het woord van God en dit wil uitdragen
- de bijbel uitnodigend centraal zet
- verbinding maakt met de wereld
- kinderen en jongeren verbindt met de gemeente
- het omzien stimuleert naar onze naasten
- minimaal 4 jaar ervaring heeft

Meer weten? Neem contact op met de beroepingscommissie:
in **juli** via Geeske Dijkstra tel; 06-12680559 / in **augustus** Evelien van Duffelen tel; 06-30332909
Solliciteren kan t/m 1 september 2020 door je brief en CV te sturen naar:
beroepingscommissie@ngk-amersfoort-noord.nl

De sollicitatiegesprekken zullen plaatsvinden in de tweede helft van september.
Wij gaan vertrouwelijk met je gegevens om.